

Nr 36

Jordbruksutskottets betänkande i anledning av motion om trädgårdsanläggningar och en statlig konserv- och förädlingsindustri i Norrbotten.**Motionen**

I motionen 1973:330 av fru Marklund och herr Lövenborg (båda vpk) föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer att frågan om statliga insatser för etablerandet av stora trädgårdsanläggningar i Norrbotten samt uppbyggnaden av en statlig industri för förädling av jordbruks- och trädgårdsprodukter blir föremål för skyndsamt utredning.

Remissyttrandena

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från lantbruksstyrelsen, kommerskollegium och Norrbottens läns landsting. Se bilaga I till detta betänkande.

Utskottet

Som motiv för sitt utredningsyrkande åberopar motionärerna bl. a. följande förhållanden. De naturliga förutsättningarna för trädgårdsodling är i Norrbotten utomordentligt gynnsamma dels klimatiskt, genom de vackra och soliga somrarna, dels genom tillgången på arbetskraft och användbara jordar. I motionen nämns också exempel på en stor trädgårdsanläggning i Tornedalen där intensiv odling bedrivs både på friland och under glas. Det är enligt motionen inte bristen på erfarenheter och forskningsresultat som hindrar trädgårdsodling i större skala. Det krävs emellertid betydande kapitalinsatser för att kunna etablera sådan odling av större format. Enligt motionen bör genom aktiva statliga insatser kunna byggas upp stora trädgårdsanläggningar liksom även erforderlig konserv- och förädlingsindustri.

Enligt vad lantbruksstyrelsen anför i remissyttrande över motionen förefaller det finnas utrymme för ökad inhemsk odling av trädgårdsprodukter. En viss omlokalisering av produktionen till södra Sverige har ägt rum. Lantbruksstyrelsen framhåller vidare att, även om det finns odlingsmöjligheter i landets nordligaste del, förutsättningarna för en konkurrenskraftig trädgårdsproduktion där måste bedömas som osäkra. Ekonomiska förutsättningar finns enligt styrelsen främst att odla jordgubbar och köksväxter på friland. Den mest ekonomiska växthusodlingen uppges vara produktion av blommor och prydnadsväxter samt drivning av blomsterlök för den lokala marknaden. Norrbottens läns landsting betonar i sitt remissyttrande bär- och grönsaksodlingens

betydelse som komplement till jordbruksproduktionen inom länet. Enligt kommerskollegium bör alla möjligheter att skapa nya arbetstillfällen i området prövas.

Staten lämnar, såsom lantbruksstyrelsen anför, stöd i olika former för trädgårdsnäringsens rationalisering och utveckling. Detta sker dels genom att lantbrukshögskolan bedriver försöks- och forskningsverksamhet, dels genom att lantbruksnämnderna och lantbruksstyrelsen lämnar vägledande rådgivning och finansiellt stöd för rationalisering, förvärv och drift av trädgårdsföretag. Statlig lånegaranti lämnas också för inrättande av lokaler för uppsamling, sortering, packning, lagring och försäljning och i vissa fall industriell bearbetning av trädgårdsprodukter. Landstinget i Norrbottens län upplyser att Norrlandsfonden härutöver har stött forskningsprojekt rörande bärodling och att landstinget bl. a. har lämnat ekonomiskt stöd till marknadsföring av bär och grönsaker. Ett av länets hushållningssällskap utarbetat handlingsprogram för bär- och grönsaksodlingens främjande redovisas i landstingets yttrande.

Kommerskollegium vill för sin del inte avstyrka viss utredning rörande föreslagen utbyggnad av trädgårdsnäringsen. Lantbruksstyrelsen förordar en fortsatt successiv uppbyggnad av trädgårdsodlingen i länet i stället för en mer eller mindre osäker satsning på sådana företag som avses i motionen. Norrbottens läns landsting slutligen finner det inte nödvändigt med en särskild utredning utan förordar en uppföljning och utvärdering av de konkreta resultat som uppnåtts som underlag för ytterligare satsningar.

Av vad som framkommit vid remissbehandlingen och vid ett besök, som utskottet gjorde i Norrbottens län sommaren 1972, finner utskottet det klarlagt att möjligheter finns att ytterligare utveckla trädgårdsnäringsen i de norra delarna av landet. Staten stöder i olika former trädgårdsnäringsens utveckling. Även från icke-statliga organ lämnas visst stöd till denna närings främjande i Norrbottens län. Utskottet har en positiv inställning till motionens syfte att med stöd av statliga insatser bygga ut trädgårdsodlingen liksom även förädlingen och marknadsföringen av trädgårdsprodukter i landets norra delar. En sådan utbyggnad kan emellertid åstadkommas med hjälp av nuvarande stödformer som bl. a. möjliggör stöd till nyetablering inom näringsen. Någon särskild utredning av det slag som föreslås i motionen 1973:330 anser utskottet därför inte erforderlig. Motionen bör i enlighet härmed inte föranleda någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hemställer

att riksdagen lämnar motionen 1973:330 utan åtgärd.

Stockholm den 17 oktober 1973

På jordbruksutskottets vägnar

NILS G. HANSSON

Närvarande: herrar Hansson i Skegrie (c), Mossberger (s), Persson i Skänninge (s)*, Hedin (m), Hedström (s), Jonasson (c), Magnusson i Tanum (s), Larsson i Borrby (c), fru Lindberg (s)*, herrar Takman (vpk), Åberg (fp)*, fru Theorin (s), herrar Leuchovius (m) och Strömberg (fp)*.

*Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

av herr Takman (vpk), som anser att

dels det avsnitt i utskottets yttrande på s. 2 som börjar med "En sådan utbyggnad" och slutar med "från riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

I motionen 1973:330 betonas att det inte är brist på erfarenheter och forskningsresultat som hindrar trädgårdsodling i större skala. Man vet redan att Norrbotten är väl lämpat för sådan verksamhet. Jordbruksutskottet besökte sommaren 1972 Gunnar Hietalas handelsträdgård i Övertorneå och kunde då konstatera vilken utomordentligt framgångsrik grönsaks-, bär- och prydnadsväxtodling som där bedrivs både på friland och under glas. Vid denna handelsträdgård, som startades i anspråkslös skala år 1927, har växthusodling bedrivits sedan år 1946.

Denna pionjärgärning är så betydelsefull och ger ett så övertygande exempel på trädgårdsodlingens utvecklingsmöjligheter i Norrbotten att utskottet finner det motiverat att återge huvudavsnitten av en utförlig redogörelse i Norrskensflamman den 2 januari 1973. Se bilaga 2 till detta betänkande.

Enligt den s. k. BD 80-prognosen, som var en del av länsplanering 1967, skulle antalet sysselsatta inom jordbruket i Norrbotten minska från ca 7 500 år 1965 till ca 2 500 år 1980. Enligt länsprogram 1970 beräknades antalet förvärvsarbetande ha minskat med ungefär 3 000 personer mellan 1965 och 1970. "Vi är alla medvetna om vad denna utveckling medfört", sade landshövding Lassinantti i sitt öppningsanförande vid Norrbottens läns hushållningssällskaps ordinarie årsmöte i Luleå den 27 november 1971. "Det kan mätas direkt i mejerierna i form av en oroväckande minskning av kvantiteten invägd mjölk. Konsekvenserna i form av arbetslöshet, utflyttning och arbetsmarknadspolitiska insatser kan likaså mätas."

Sedan dess har riksdagen beslutat om utökad prisstöd och också ett investeringsstöd för om- och tillbyggnader vid mindre jordbruk. Men det är inte nog med att man hejdar den negativa utvecklingen. Det krävs åtgärder för att vända den i motsatt riktning.

Motionärerna framhåller att en utökad trädgårdsodling självklart inte löser sysselsättningsproblemen i Norrbotten. Detta kan bara ske genom en stor statlig industriell satsning, men även en breddad verksamhet av det slag som åsyftas i motionen kan bli ett väsentligt bidrag i ansträngningarna att vända avveckling till utveckling.

Det krävs dock betydande kapitalinsatser för att nu etablera trädgårdsodling i stor skala. Motionärerna hänvisar till erfarenheterna från den sovjetiska delen av Nordkalotten där man i statlig regi anlagt jättestora trädgårdsanläggningar under ungefär samma klimatiska förhållanden som i nordligaste Sverige.

Vid besök på Kolahalvön har man kunnat konstatera att där befintliga stora statliga trädgårdsanläggningar drivs med utmärkt resultat. Ett exempel är växtodlingskombinatet i Tuloma, 18 km från Murmansk. Det består av 30 växthus, vardera om 1 000 m², men sammanhängande i ett enda komplex. Kombinatet, som startade år 1971, producerar 1 000 ton grönsaker årligen, därav 600 ton gurkor. 80 kvinnor och 70 män har anställning vid kombinatet, därav 9 med högskoleutbildning och 36 med utbildning på mellanskolenivå. Investeringarna gjordes med statliga budgetmedel. Kombinatet har alltså inga skulder. Men den profit som går tillbaka till statsbudgeten beräknas på sex år motsvara det investerade kapitalet.

Murmansk, nu en stad på 320 000 invånare, tog tidigare huvuddelen av sitt grönsaksbehov från Georgien, men får nu sina gurkor och tomater främst från Tuloma. Senaste vintern levererade man de sista tomaterna den 20 januari och de första i april, de sista gurkorna i oktober och de första i mars. Lök och sallat levereras året runt.

I planen ingår att inom ramen för samma företag bygga ytterligare ett växthuskomplex om 30 000 m².

Ett daghem på 140 platser, som delvis skall betjäna ett näraliggande statligt jordbruk, öppnades i augusti. Detta jordbruk, Tuloma, har specialiserat sig på mjölkproduktion och pälsdjursuppfödning men har också en betydande äggproduktion. Det startade som kollektivjordbruk år 1933 av 20 same-, komi- och ryska familjer och sysselsätter nu 340 personer, därav 31 samer.

I Sibirien har man samma positiva erfarenheter som på Kolahalvön. Ett nytt stort vetenskapligt centrum, Forskningsinstitutet för trädgårds-skötsel i Sibirien, har grundats i den västsibiriska staden Barnaul. Institutet får avdelningar för vetenskaplig-teknisk information, växtförädlingslära, sortkultur, agrikulturell teknologi, mekanisering, trädgårds-konst, växtskydd och trädgårdsekonomi. Sibiriska trädgårdsodlare, forskare och amatörer har redan skaffat sig en hel del erfarenhet på dessa områden, heter det i en APK-korrespondens den 17 oktober 1973. Bra resultat har nåtts vid korsningar av vilda frosthärdiga sorter av äppelträd, hallon och vinbär med odlade sorter. Trädgårdarna enbart i Altajdistriktet, vars centralort är Barnaul, omfattar nu över 6 000 hektar.

I anslutning till de stora trädgårdsodlingarna och statsjordbruken har man byggt eller planerar man att bygga konserverfabriker.

Mot denna bakgrund finner utskottet i likhet med motionärerna att det krävs aktiva statliga insatser för att starta trädgårdsanläggningar av stort format och en stor konserver- och förädlingsindustri i Norrbotten.

dels utskottets hemställan bort ha följande lydelse

att riksdagen med bifall till motionen 1973:330 hos Kungl. Maj:t hemställer att frågan om en statlig etablering av stora trädgårdsanläggningar och uppbyggnaden av en statlig industri för förädling av jordbruks- och trädgårdsprodukter i Norrbotten blir föremål för skyndsam utredning.

Yttranden över motionen 1973:330**Lantbruksstyrelsen (1973-03-22)**

En förhållandevis stor import av trädgårdsprodukter till vårt land t. o. m. under vår egen odlingssäsong tyder på att det finns utrymme för ökad inhemsk odling. De naturliga betingelserna i vårt tempererade klimat är gynnsamma för produktion av vissa trädgårdsväxter från Skåne och ända upp i Norrbotten. Mildare vintrar och en längre odlingssäsong möjliggör ett mera intensivt utnyttjande av odlingsarealerna i södra Sverige vilket som regel medför ett bättre ekonomiskt utbyte per arealenhet.

En hård konkurrens från andra länder har under de senaste decennierna påskyndat ansträngningarna att rationalisera och effektivisera produktionen i våra trädgårdsföretag. Den har också medfört en viss omlokalisering av produktionen till områden i södra Sverige som visat sig mest gynnsamma för ekonomisk odling. Inom dessa områden är flertalet konservindustrier för frukt och köksväxter lokaliserade och där har det också varit möjligt att rationellt organisera avsättningen av produkter för färskvarumarknaden genom producentkooperativa auktionshallar.

Frågan om trädgårdsproduktion som komplement till jordbruk för att lösa sysselsättnings- och försörjningsproblem i Norrland har aktualiserats vid åtskilliga tillfällen under senare år. Som ett led i länsstyrelsens i Norrbottens län regionala politiska handlingsprogram har Norrbottens företagareförening i oktober 1971 presenterat en utredning, i vilken påvisas att det borde finnas möjligheter att skapa en förädlingsindustri för trädgårdsprodukter i Tornedalen under förutsättning att redan tillgängliga resurser ifråga om odlingsarealer, lagerutrymmen och försäljningskanaler utnyttjas. Problemet har också behandlats i ett examensarbete från lantbrukshögskolan, som utkom i december 1972 från institutionen för ekonomi och statistik. I detta arbete har två studerande försökt besvara vissa frågeställningar om vägar till förbättrat ekonomiskt resultat på mindre lantbruk i Tornedalen. De har kommit till den slutsatsen att förutsättningarna för odlingen av vissa bär kan beräknas ge ett gott tillskott till försörjning och sysselsättning under förutsättning att vissa uppställda villkor ifråga om avkastning, avsättning, transporter och priser kan uppfyllas.

Även om det finns odlingsmöjligheter i landets nordligaste del måste förutsättningarna att där bedriva en konkurrenskraftig produktion bedömas som osäkra. Odling av jordgubbar har visat sig ge gott ekonomiskt utbyte främst till följd av sen skördesäsong och därmed sammanhängande höga minutpriser på färskvarumarknaden. För bär till konservindustrin kan man inte påräkna samma gynnsamma prissättning. Även vinbärsodlingen har ökat under senare år. Vinbär är mindre efterfrågade på färskvarumarknaden och en utökad odling förutsätter därför intresse från konservindustrins sida och möjligheter att odla bären till de priser industrin kan betala. Odlingen av köksväxter på friland torde ha vissa förutsättningar även i Norrland huvudsakligen när det gäller att tillgodose ett lokalt konsumtionsbehov. Förutsättningarna för köksväxtodling under glas är däremot mera osäkra då en kort odlingssäsong försvårar förräntningen av det förhållandevis stora kapital som en växthusanläggning representerar. Liksom i stora delar av mellersta Sverige torde det vara mest ekonomiskt att i Norrland utnyttja växthus till produktion av blommor och prydnadsväxter samt drivning av blomsterlökar och andra s. k. halvfabrikat för den lokala marknaden.

Staten lämnar för närvarande stöd i olika former för trädgårdsnäringsens rationalisering och utveckling. Genom lantbrukshögskolan bedrivs utbildning, försök och forskning och genom lantbruksnämnderna och lantbruksstyrelsen lämnas odlingsrådgivning och finansiellt stöd i form av lånegarantier för rationalisering, förvärv och drift samt i vissa fall nyetablering av trädgårdsföretag. Vidare kan lånegarantier lämnas för inrättande av lokaler för uppsamling, sortering, packning, lagring och försäljning samt i vissa fall industriell bearbetning av trädgårdsprodukter. Bestämmelserna om detta stöd tillämpas enhetligt över hela landet, varigenom en rationell lokalisering av produktionen efter olika odlingsgrenars och områdets naturliga och ekonomiska förutsättningar kan främjas. Detta torde också vara nödvändigt om svensk produktion i framtiden skall kunna behålla sin konkurrensförmåga gentemot utlandet.

Som ovan nämnts sker i Norrland en viss utbyggnad av produktionen av framför allt bär och vissa köksväxter, understödd av dels lantbrukshögskolans försöksverksamhet och dels den vägledande rådgivning som lämnas av lantbruksnämndernas trädgårdstjänstemän. Därigenom är det möjligt att successivt i takt med avsättningsmöjligheterna bygga upp en odling, som kan bli av bestående värde för norrländska förhållanden. Styrelsen är av den uppfattningen att en sådan utveckling bättre tjänar bygdens och befolkningens intressen än en mer eller mindre osäker satsning på sådana företag som avses i motionen.

Kommerskollegium (1973-04-02)

Kollegiet, som inhämtat yttrande i ärendet från Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare, anför för sin del följande.

Handelskammaren understryker att så vitt den känner till är i Norrbotten de naturliga förutsättningarna för trädgårdsodling utomordentligt goda, även om artspridningen av naturliga skäl icke är lika stor som söderut. Handelskammaren anför dels att behovet av inkomstbringande sysselsättning är stort, främst i glesbygden, och dels att insatser för ökad trädgårdsodling bör omfatta även Västerbottens län, där förhållandena i stort är likartade.

Vad gäller uppbyggnad av en konserv- och förädlingsindustri tillstyrker handelskammaren en utredning som är förutsättningslös även beträffande ägarförhållandena.

Kollegiet anser att med hänsyn till sysselsättningsproblemen i Norrbotten alla möjligheter att skapa nya arbetstillfällen i området bör prövas. Det är å andra sidan också viktigt att de insatser som görs grundar sig på realistiska ekonomiska beräkningar.

Kollegiet har ej den sakkunskap som krävs för att bedöma de naturliga förutsättningarna för trädgårdsodling i Norrbotten men vill ej bestrida möjligheten att de väl tål jämförelse med andra landsändars. Kollegiet vill dock erinra om att befintlig svensk konserv- och förädlingsindustri för grönsaker har stora svårigheter i andra områden bl. a. till följd av lågprisimport från vissa öststater.

Kollegiet vill inte avstyrka en utredning av möjligheterna till vidgad trädgårdsodling i Norrbotten och Västerbotten och en därpå grundad konserv- och förädlingsindustri. En sådan utredning bör enligt kollegiets mening icke begränsas till vare sig uteslutande stora trädgårdsodlingar eller enbart statlig industri.

Handelskammarens yttrande är av följande lydelse.

I yttrande över trädgårdsnäringsutredningens betänkande 1965 med förslag till vissa åtgärder på trädgårdsområdet beklagade handelskammaren att underlag för bedömning av trädgårdsodling i Övre Norrland ur bl. a. ekonomisk synpunkt saknades i betänkandet och föreslog kammaren att nämnda utredning finge i uppdrag att speciellt utreda landsdelens förutsättningar för trädgårdsodling.

Handelskammaren vill understryka - så vitt det är handelskammaren bekant - att de naturliga förutsättningarna för trädgårdsodling äro utomordentligt goda, även om artspridningen av naturliga skäl icke är lika stor som söderut.

Behovet av inkomstbringande sysselsättning är stort, främst i glesbygden och ser handelskammaren i förslaget om stödåtgärder till stora trädgårdsodlingar ett gott uppslag. Enligt målsättning borde området för insatserna även omfatta Västerbottens län, där förhållandena i stort äro likartade.

Vad gäller uppbyggnad av en statlig industri för förädling av jordbruks- och trädgårdsprodukter vill handelskammaren tillstyrka en utredning men anser att den bör göras förutsättningslös beträffande ägarförhållandena.

Sammanfattningsvis tillstyrkes motionen dock att en utredning om förädlingsindustri bör göras förutsättningslös.

Norrbottnens läns landsting (1973-04-02)

Utvecklingen det senaste decenniet inom jordbruket och skogsnäringen har genom pågående rationaliseringar ställt tusentals personer utan arbete. Den övriga industrin inom länet har inte förmått suga upp den friställda arbetskraften, vilken varit hänvisad till flyttning till andra, expansivare delar av vårt land eller arbetslöshet och undersysselsättning för de som stannat kvar. Jordbruket och dess binärningar har traditionellt sysselsatt en stor del av länets befolkning och gör så även i dag, varför åtgärder för skapande av komplementssysselsättning åt dessa verksamt kan bidra till att förbättra förhållandena i glesbygden. Bär- och grönsaksodlingens betydelse som näring i detta sammanhang har tidigare betonats av nämnden, och tillskapandet av anläggningar för bär och grönsaksodling i länet, liksom forsknings- och försöksverksamhet i syfte att få fram bättre sorter har varit föremål för intresse från olika länsorgans sida. Landstinget har sålunda lämnat bidrag till hushållningssällskapet för marknadsföring av bär och grönsaker samt försök med bevattningsanläggningar, Norrlandsfonden har lämnat stöd åt projekt rörande forskning beträffande framtagning av hårdigare och mera rikt avkastande bärsorter, lantbruksnämnden och hushållningssällskapet har genom rådgivning och försöksverksamhet ute bland odlarna bidragit till att skapa ett ökat intresse för näringen.

Näringsnämnden vill för sin del betona vikten av bär- och grönsaksodlingens betydelse som komplement till övrig jordbruksproduktion med den struktur denna har i länet, samt framför allt efter utveckling till större anläggningar som ger ägare full sysselsättning och tillfredsställande inkomst samt möjlighet att säsongvis anställa arbetskraft. Landstinget har i olika sammanhang, i remissyttranden och egna utredningar visat intresse för frågornas vidare utveckling, vilket bidragit till att man bl. a. i "Länsprogram 70" upptagit frågan. Emellertid har utvecklingstakten i viss mån begränsats genom bristande kännedom ute bland odlarna om rätt odlingsteknik och sortval, marknadsförings- och distributionsfrågornas lösning m. m., varför en ökad insats genom rådgivning och organisering

rande av odlarna i intresseföreningar är mycket viktig.

Norrbottnens läns hushållningssällskap har utarbetat ett konkret åtgärdsprogram angående stöd till bär- och grönsaksodling i länets glesbygd, vilket fogas till yttrandet som bilaga. Näringsnämnden får härvid principiellt instämma i realismen i hushållningssällskapets åtgärdsplan, vilken är uppgjord mot bakgrund av de begränsade resurser som i dag står till buds, samt anser det härvid rimligt att ökade insatser ur glesbygdsmedel och andra tillgängliga stödformer möjliggör en ytterligare satsning på redan påbörjade och planerade åtgärder. Den statliga rationaliseringskungörelsen har hitintills i mycket få fall kunnat tillämpas vid investeringar i växthusanläggningar i länet, varför en uppmjukning av tillämpningen vore önskvärd, så att de som har fältmässiga odlingar av bär och grönsaker, och som komplement vill investera i en växthusanläggning även kunde erhålla statligt stöd.

Sammanfattningsvis vill nämnden understryka den betydelse denna näringsgren kan få i vår landsända samt att statliga insatser i ökad utsträckning ställes till förfogande. Mot bakgrund av vad ovan redovisats finner nämnden det icke nödvändigt med en särskild utredning utan fastmer en uppföljning och utvärdering av de konkreta resultat som uppnåtts som underlag för ytterligare satsningar.

Åtgärdsprogram för bär- och grönsaksodlarna 1973

(utarbetat av Norrbottens läns hushållningssällskap)

1. Bevattningsanläggning inköpes och försöksplan görs upp i samråd med Oja, lantbruksnämnden och lantbrukshögskolan.
2. Landstingsanslag från näringsnämnden sökes för följande projekt:
 - a) reklammaterial för grönsaker
 - b) försök med förpackningar utförda med tryck Norrbottens grönsaker. 2 påsstorlekar provas för rödbetor, morötter och kålrötter.
 - c) försök att sälja bär i frysta storförpackningar 1 december. Säljdrive i varuhus med demonstrationer hur saft tillverkas m. m.
3. Planläggning av försäljningen på färskvarumarknaden 1973.
4. Ansökning av glesbygdsmedel till transport av bär till Norrfrys i Haparanda.
5. Förberedelser för försök med bark som marktäckning mot ogräs i vinbärs- och jordgubbsodlingen.
6. Undersöka odlarnas beredskap vad beträffar ogräsbekämpning med kemiska medel samt ge hjälp vid bekämpning och besprutning.
7. Litteraturstudier för att klarlägga vilka undersökningar som gjorts i grannländerna och Sverige vad beträffar olika grönsakers kvalitet i norr och söder. Om för Norrbotten lämpliga grönsaker befinner ha överlägsen kvalitet, bör ett handlingsprogram upprättas, så att dessa (denna) produkt kan provsäljas på lämpliga platser utom Norrbotten.
8. Undersökning av vilda bærtillgångar, när bärsäsongen närmar sig. Rapportering på lämpligt sätt så fler stimuleras att plocka.
9. Förberedelser för svampexkursioner och utställningar i lämpliga hushållningssällskap i Tornedalen. Kontakt med 4 H-organisationen etableras för att få igång även ungdomar i denna aktivitet. Hemkonsulenterna anordnar kurser för tillagning av svamp i anslut-

ning till dessa utställningar om så är möjligt.

10. Litteraturstudier och beredskap för ett försök med lingonodling, när försöksresultaten ger besked (antydning) om odlingsteknik.

*Utdrag ur artikel i Norrskensflamman den 2 januari 1973
(Förf. John Takman)*

VID POLCIRKELN FINNS HAN, DEN FANTASTISKE TRÄDGÅRDS- MÄSTAREN

Att en person i det gamla bondesamhället var en värdefull medborgare bevisades av att han eller hon fick två strån att växa där det tidigare växte ett. Gunnar Hietala har fått inte bara strån att växa. Sen många är odlar han i stora mängder de underbaraste tomater, gurkor, jordgubbar och gula rosor. Och nästan som på djävlskap odlar han dem i Övertorneå kommun, några få kilometer söder om polcirkeln, där det utifrån sydligare föreställningar inte borde växa någonting alls.

När jag första gången besökte Keksihemmanet i Korva var det en solig och varm augustidag. Vi hade växthusen och den yppiga sluttningen ner mot Torne älv i synfältet, och Gunnar förklarade den sagolikt vackra bilden och sin framgång som trädgårdsmästare:

”Midnattssolen är den största naturtillgången. Tur att kapitalisterna inte kunde ta midnattssolen. Dom har tagit skogen och allting annat.”

Det finns en karta som visar vegetationsperiodens längd – 150 dygn mitt emellan Piteå och Luleå, 140 dygn strax norr om Haparanda och 120 dygn mitt emellan Pajala och Karesuando. När det gäller förutsättningarna för växtodling är kartan grovt missvisande, menar Gunnar. Om han fick börja om och om han inte var så fästad vid Keksihemmanet, skulle han starta sin handelsträdgård i Karesuando där vegetationsperioden är 15 dygn kortare!

Hela Tornedalen skulle kunna vara en trädgård

Jorden är av deltatyp. Den är lika fin i hela Tornedalen ända upp till Pajala. Det finns många tusen hektar som skulle kunna göras till handelsträdgård med samma utsikt till framgång som Keksihemmanet där Gunnar Hietala föddes och där han började experimentera med trädgårdsodling när han var sju år! (Han föddes 1904.)

Men en förutsättning är att det blir ett nytt storskifte. Gunnar har inte lyckats förvärva ett sammanhängande jordstycke – han tvingas ha sina odlingar på tre ställen. Fädernehemmanets odlingsbara mark omfattar bara 2 1/2 hektar. Sammanlagt har han 13,4 hektar odlad jord, men växelvis måste hälften ligga i träda eller beredas vila med annan odling. Den aktiva trädgårdsodlingen omfattar 6 hektar, därav ett halvt hektar (5 000 kvm) under glas.

I regel hör det skog till de små åkerlapparna i älvdalen. Skogen vill ägarna behålla, även när de flyttat till Luleå eller Stockholm, och då gör de inte av med åkerjorden heller. Det är möjligt att de jorddelningsbestämmelser som nu gäller lägger hinder i vägen. Annars skulle det i dessa

fall vara rationellt att skilja på skogen och jorden, som i många fall inte gör skäl för beteckningen odlad numera. För att kunna bruka jorden med moderna metoder är det nödvändigt att sammanföra de många ofta vanhävdade jordbitarna till större sammanhängande områden.

Årsavkastningen 50 000 kronor per hektar!

Gunnar Hietala och Edgar, hans son, som är hans kompanjon eller kanske rentav övertagit verksamheten (det är svårt att få fram vem som är bas), odlar ett 40-tal växter – ”allt som folk frågar efter”.

De har en årsomsättning på 300 000 kronor.

De har visat vad som menas med arbetsintensiv till skillnad från kapitalintensiv verksamhet, två begrepp som livligt diskuteras i den aktuella litteraturen om underutvecklade länder. De har också visat att den arbetsintensiva verksamheten inte alls behöver vara sämre från produktivitetssynpunkt än den kapitalintensiva (som t. ex. den nya avdelningen för björkvedsmassa vid Lövhölmens bruk i Piteå som kostat många miljoner och som i stort sett sköts av en enda man från ett manöverrum).

Hietalas handelsträdgård sysselsätter 13 personer för jämnan under större delen av året på 6 hektar jord.

”Vi lever i alla fall fyra fem familjer på det”, säger Gunnar. Dessutom ett 30-tal ungdomar som har säsongarbete. T. o. m. 12-åringar kan tjäna 30 kronor på en fyra timmars arbetsdag. ”Det är fantastiskt vad dom är glada när dom får sin första avlöning. Det har naturligtvis en stor uppfostrande betydelse -- att arbete ger pengar. Dom får ett sånt intresse att dom alltid kommer tillbaka nästa år. Vi har skapat en kader.”

Från blomma till jättgurka på 8 dygn

I allting har han varit nyskapare. Ta till exempel de bägge drivhusen, det ena på 2 000, det andra på 3 000 kvm. Den som tänkt i traditionsbundna banor skulle väl för snöns skull ha gjort taken kraftigt sluttande. Men Gunnar har aldrig tänkt i traditionella banor. Eftersom snön häröppe är finkornig och det sällan eller aldrig är vindstilla när den faller borde den blåsa av. Gunnar lade alltså taken vågrätt och har aldrig behövt ta ett spadtag för att få bort snön från dem.

Glaset hålls på plats med spikar. ”Regnvattnet är kolossalt välgörande för gurkorna” – så det ska man inte hålla borta med kitt och sänt.

I det ena drivhuset finns de härligaste tomater. Det större används enbart för gurkodling. ”Vi har den enda stora gurkodlingen norr om Stockholm.”

Det tar åtta dygn för att en blomma ska utvecklas till en gurka på 12 hekto! Det finns det fotografiska bevis på. En journalist som misstrodde Gunnars uppgifter monterade en kamera som med täta bilder följde en gurras utveckling under en vecka.

Under juli månad, när det är fullt dagsljus dygnet om, skördar man

ofta över ett tusen kilo gurkor om dagen. I genomsnitt säljer man över 3 ton i veckan – 30 ton på säsongen. ”Nottbottningarna äter visst 12 ton gurka i veckan så vi skulle kunna sälja fyra gånger så mycket som vi nu gör enbart i Norrbotten.”

Världens bästa grönsaker

Om grönsakerna från Tornedalen blev allmänt kända, skulle det knappast finnas någon gräns för avsättningen.

”En konservindustri i Tornedalen skulle göra succé i hela världen.”

Rödbetorna är världens bästa.

För att illustrera vad han menar visar Gunnar sina fredsrosor – intensivt gula med djupgröna blad. ”Alla blommor får så intensiva färger här. Det är ofta högtryck och soligt – och så midnattssolen! Alla dofter blir mer intensiva här också.”

”Morötter är en idealisk produkt för Norrbotten.”

”Löken får dubbelt så hög halt av lökolja, av kryddämnet.”

Blomkålen växer så det knakar och är så fullständigt fri från träiga fibrer att den smälter på tungan.

”På tre månader får vi samma tillväxt som på fyra månader i Skåne. Varje soltimme är värdefull. Fruktsockret hinner inte övergå i cellulosa. Det blir mer vitaminer och smakämnen och mindre med kalorier. Varför ska man importera det som är klart sämre?”

Potatis skulle kunna odlas i mycket stor omfattning, både Bintje och mandelpotatis. Den blir virusfri så här långt i norr. Virussjukdomarna sprids på sydligare breddgrader dels med bladlöss, dels genom infekterad sättpotatis. Men här fryser bladlössen ihjäl. Man kan inte få godare och hållbarare matpotatis. Man kan sälja virusfri sättpotatis i plomberade säckar till hela landet och även till utlandet.

Jordgubbar är en av Hietalas stora artiklar, men någon gång händer det att en ogynnsam vinter tar en del av plantorna.

— — —

Varför är inte hela Tornedalen en trädgård?

Edgar, som tycks ha samma lidelse för trädgårdsodling som fadern, har sitt vackra nybyggda hem ett par hundra meter högre upp på sluttningen. Där åt vi jordgubbar med grädde och drack kaffe, och Gunnar sa att när man sätter igång en sån här verksamhet måste man ha uthållighet. Man kan inte hoppa in och jobba med det ett år eller två. Det krävs ett mångårigt perspektiv. Numera behövs det också en hel del pengar. Och man måste ha reserver, så man inte blir utslagen om det skulle bli ett dåligt år för jordgubbarna eller andra uteväxter.

Den tragiska paradoxen är att Tornedalens avfolkning och andra trakters avfolkning fortgår i rask takt samtidigt som Gunnar Hietalas pionjärgärning med så överväldigande beviskraft demonstrerar att en rakt motsatt utveckling skulle vara möjlig.

— — —

